

Kateřina Čadková, *Kateřina ze Sieny a její duchovní průvodci. Geneze vzoru ženské svatosti ve vrcholném středověku.*

Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, disertační práce 2011, 265 stran.

Oponentský posudek.

Disertační práce Kateřiny Čadkové představuje spis, který se vymyká obvyklému standartu už svým tématem, hlavně ale metodickým přístupem.

Má-li historik psát o světcích, dostává se vždy do velmi ošidné situace. Musí se do jisté míry vyznat v teologických pojmech a jejich aplikaci a především se musí dobře orientovat v hagiografii (jež za staletí své existence do sebe absorbovala literární kritiku), v jejím myšlení a jejích postupech. Přitom jim ale nesmí podlehnout, ale musí vždy zůstat na pozici kritického historika a úměrně k době, z které pocházel „jeho“ světec, pak akcentovat buď literární a věcný rozbor legendárních pramenů nebo sociálně historický, až sociologizující přístup k vlastní tématice. V případě posuzované disertace jde o druhou variantu. Jejím přijetím se ale historikova práce stává neustálým teoretickým balancováním mezi skutečnostmi až abstraktního rázu, jež jsou nicméně odvozeny z pramenů a znalosti doby a prostředí, o které jde. Udržet myšlenkový postup křížícího se rozvíjení tématu v této rovině, udržet ho bez umělého teoretizování a dovést ho ke zdárnému výsledku, je náročné a zasluhuje si pozornosti. Jestliže pak světec, kterého sledovala mgr. Čadková, byl ženou, znamenalo to přibrat ke všem přístupům a hodnotícím kritériím i specifika pro studium ženské části populace, její mentality a role ve společnosti. A aby toho nebylo málo, hrdinka K.Čadkové byla Italka, vyrůstala tedy a reagovala na značně jiné sociální a mentální prostředí než je středoevropanovi běžné. Summa summarum: téma, mělo-li být zpracováno tak, aby přineslo něco nového, bylo velmi náročné a vyžadovalo značný čas, aby mohlo dozrát. Domnívám se, že k tomu došlo. Je vhodné hned zde v úvodu zdůraznit, že text sám není nikde přetížen italskými reáliemi nebo vysvětlením jejich specifik; ale ty jsou v naprosté většině přesunuty do poznámkového aparátu. Je tím zajištěna plynulost hlavní linie textu, v kterém se ale čtenář mnohdy sotva může orientovat bez přihlédnutí k poznámkám. Hrdinkou disertační práce není nikdo menší než Kateřina Sienská, dcerka barvíře ze Sieny, vizionářka a mystička, která už za svého života ovlivňovala své bezprostřední i širší okolí a radila i papežům a posmrtně to „dotáhla“, nemýlím-li se, až na oficiální patronku Itálie. První reakce na volbu právě této světice jako tématu disertace může být nedůvěřivá: co ještě nového

je možné pro Kateřinu zjistit. Teprve při čtení práce postupně zjišťujeme, že to, co se K.Čadková pokoušela vystopovat, by se - díky skladbě dobových pramenů - v takové úplnosti nemohlo podařit na nikom menším. Pro středověk bylo zřejmě možné sledovat pouze na Kateřině Sienské její rodové a sociální zázemí včetně složení její brigaty a zázemí a sociálních vazeb jejích členů, vzájemné vztahy mezi členy brigaty a Kateřinou samou i vztahy tohoto seskupení navenek, a konečně zvláště významné vzájemné ovlivňování s doprovodnou mužskou složkou Kateřinina okolí, s jejími zpovědníky a pozdějšími hagiografy z členů dominikánského řádu a postupné formování a vytváření její úcty. Záhy vznikající hagiografické i naopak tomu odporující prameny podrobuje Čadková rozboru nikoliv jako literární texty, s kterými rámcově seznámila už ve 3. kapitole, ale ve smyslu vytyčení jednotlivých složek Kateřinina „svatého vzoru“ a jako přípravy či směřování k budoucí zamýšlené kanonizaci.

Není to ale tato kanonizace sama, (k níž logicky došlo až za Pia II.), která je v autorčině pojetí tématickým vyvrcholením disertační práce. Tím je postižení toho, co společnost hledala a očekávala jako svůj vzor, který si do Kateřiny promítala, vzor, k němuž by se mohla vztahovat a v něm se sama zrcadlit a který byl současně vytvářen jejími druhy a hagiografy. Lidské vystižení Kateřininých osudů je - stejně tak jako podrobnější obsah Kateřininých vlastních spisů, jejích četných listů a velkého mystického traktátu Il Libro - po celou práci vedlejší záležitostí, jež stojí v pozadí onoho vytváření Kateřinina „svatého vzoru“. Části disertace 4.-6., jež „vzor“ sledují a ze všech stran rozebírají, také považují za stěžejní a nejpropracovanější kapitoly disertace. Autorce se tu podařilo udržet bez odboček a exkurzů vytčenou linii.

Přes tento postup, nebo snad spíše díky němu, z práce jasně vyniká mimořádná velikost ústřední postavy, zbožné a pokorné kajícnice a současně sebevědomé a aktivní ženy Kateřiny. Pro autorčino pojetí je vhodné zdůraznit fakt, že téměř nikde nepoužívá výrazu Kateřinin „kult“ nebo „rozvoj kultu“, ale vždy mluví o vytváření jejího svatého obrazu. Evidentně tu jde o zásadní významový rozdíl v pojetí blízkých skutečností, který zdůrazňuje, - v protikladu k „hagiografičnosti“ - historičnost její vlastní práce.

Každá dobrá práce vzbuzuje otázky, jež směřují do dalších souvislostí, tak je tomu i s prací mgr. Čadkové. Mám na mysli např. širší paralely s tzv. ženskou mystikou pozdního středověku, z které vzešla i Kateřina, (která ji ale přerostla). Autorka disertace na mnoha místech uvádí některé z těchto mystiček, ale jen pro dokreslení situace. To velmi oceňuji, resp. si vážím toho, že se dokázala soustředit na vlastní téma a neskouznout do těch lákavě

souvisejících a dnes aktuálních témat, jako je právě „ženská zbožnost“ nebo přímo mystika. V širším pojetí se tu nabízí jedno z možných dalších a nekončících témat.

Stejně tak mě zaujala propojenost prostředí jednotlivých řádů v Kateřinině okolí. I přes evidentní dominanci dominikánů se v jejím „svatém vzoru“ promítají i minorité a v jejím nejbližším okolí přímo působí augustiniáni eremité, jejichž vliv na Kateřinino formování asi také nelze vyloučit. To, stejně jako sama velká role řádů v italském prostředí, může být pro středoevropana až poněkud překvapivé a možná by rovněž stálo za bližší zamyšlení.

Středoevropana a speciálně Čecha také bezděky napadne, jaká byla celková evropská propojenost pozadí a formy projevu mystických a reformních myšlenek a snah po polovině 14. století v jejich teritoriálním rozlišení, představovaných v Itálii třeba Kateřinou a v Čechách zhruba ve stejnou dobu Milíčem; paralely tu jsou četné.

To vše a četné další náměty mohou představovat směry dalšího bádání, jistě ne požadavky na doplnění práce současné.

Sama bych do budoucna v ne tak širokých souvislostech myslela na větší podíl Sieny samé na postupu uznání Kateřininy svatosti, než jak práce ve svém respektu k pramenům podává.

Mluví pro to už translace Kateřininy hlavy záhy po jejím úmrtí z Říma do Sieny, jejímž iniciátorem bylo bezpochyby město samo. Dalšíh jednoznačných dokladů je jistě minimálně, to ovšem díky tomu, že cíle dovést Kateřinu ke kanonizaci se ujali dominikáni sami. Snad by v té souvislosti stála za bližší zdůvodnění i skutečnost, že a proč se rozvoj kultu a těžiště přípravy budoucí kanonizace přenesly ze Sieny do Benátska; opravdu to podmínilo jen postavení Tommase da Siena v čele benátské dominikánské provincie?

S.153 n: výraz „mama“ interpretovaný ve smyslu matky společenství: snad tu pro jeho užívání přicházel v úvahu i význam „paní domu“, jež pečuje o všechny jeho obyvatele a za všechny a za provoz domu odpovídá. Jakási ženská analogie „pater familias“.

Podobných drobných diskutabilních poznámek k jednotlivým místům či interpretacím by bylo možno nalézt více, zde je ale možné tyto drobnosti pominout.

Disertace Kateřiny Čadkové spočívá na dobré znalosti italského prostředí, resp. by bez ní nebyla vůbec možná. Pracuje také s původními prameny italských rukopisných knihoven (Biblioteca municipale v Sieně) a tamními edicemi a spočívá na literatuře převážně italské, menší měrou anglické a německé. I tím se bezděky zvýšila náročnost její přípravy. (Přitom ne všechna literatura citovaná v práci se octla v závěrečném seznamu literatury.) Pro českého čtenáře bylo proto nutné předřadit základní údaje o dějinách a struktuře Sieny a jejího státu, jež tu představují i sociální východisko Kateřinino. Věcně tato kapitola jistě dostačí, nicméně na ní mrzí patrný spěch při práci, projevující se nepřilíš dbalou stylizací, četnými překlepy a

dokonce pravopisnými chybami. V dalších kapitolách už tomu tolik není, ale i tak tu jde o vadu na kráse. Pro eventualitu tisku by zvláště v celku této druhé kapitoly byla účelná i zhuštěnější stylizace, která by se vyhnula občasnému opakování údajů, jež opět přičítám na vrub závěrečnému spěchu při doplňování sienských reálií.

Závažnou připomínku mám vlastně jedinou: týká se užití pojmu „vrcholný středověk“ pro dobu, kdy Kateřina Sienská žila, tedy pro druhou polovinu 14. století, a to v názvu a občas i v textu práce. Jistě je v pozadí italský úzus, ale práce se obrací k českému čtenáři. Ostatně i obsáhlé a platné souhrny církevních dějin (Jedin, Fliche-Martin – v původní francouzské i v italské verzi) tu mluví důsledně o středověku pozdním.

Je však možné s plnou odpovědností už uzavřít: disertace Kateřiny Čadkové se zdánlivě hagiografickou tematikou představuje historickou práci spočívající na spolehlivě interpretovaných pramenech, práci logicky promyšlenou, svou stavbou důslednou a novátorsky pojatou. Je mi ctí a potěšením, že ji mohu doporučit jako podklad obhajoby k doktorskému řízení.

Prof. dr. Zdeňka Hledíková, CSc.

V Praze, dne 4. listopadu 2011.